

УКРАЇНА І СВІТОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ТОРГІВЛІ: ДОСВІД ПЕРШИХ РОКІВ СПІВПРАЦІ

Стаття присвячена проблемам формування і реалізації зовнішньоторговельної політики України. У ній проаналізовано переваги і недоліки вступу України в СОТ, а також розкрито суть колізій, які виникли в українському законодавстві, і запропоновано основні напрямки вдосконалення зовнішньоторговельної політики держави.

Ключові слова: Світова організація торгівлі; зовнішньоторговельна політика; зовнішньоторговельні відносини; міжнародний договір.

Данильченко Т. С. Украина и Всемирная организация торговли: опыт первых лет сотрудничества.

Статья посвящена проблемам формирования и реализации внешнеторговой политики Украины. В ней произведен анализ преимуществ и недостатков вступления Украины в ВОТ, а также раскрыта суть коллизий, возникших в украинском законодательстве, и предложены основные направления усовершенствования внешнеторговой политики Украины

Ключевые слова: Всемирная организация торговли, внешнеторговая политика, внешнеторговые отношения, международный договор.

Danylchenko T. S. Ukraine and the World Trade Organization: the experience of the first years of cooperation.

The article is devoted to the problems of the formation and implementation of foreign policy of Ukraine. It is analyzed benefits and problems of Ukraine's accession to the WTO, and revealed the essence of the colosseum arosed in Ukrainian legislation and the main directions of improvement of foreign policy of Ukraine.

Keywords: World Trade Organization; trade policy; foreign relations; international treaty.

Світова організація торгівлі (СОТ) – це глобальна міжнародна організація, яка об'єднує 159 країн з метою забезпечення справедливих та вигідних умов торгівлі для всіх учасників торгівельних правовідносин [1].

Історія, мета та завдання СОТ у міжнародному аспекті.

На сьогодні СОТ – це організація, яка є визнаною правовою та інституціональною основою світової торговельної системи. Але з історії міжнародних організацій відомо, що в 1945 р. США запропонували створити Міжнародну торговельну організацію (МТО). Створенням МТО займалася Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП), а розробка Статуту (Хартії) МТО здійснювалася на Лондонській (1946), Женевській (1947) та Гаванській конференціях (1947 – 1948 рр.) [2].

Світова організація торгівлі стала правонаступницею Генеральної угоди по тарифам і торгівлі (ГАТТ) у 1995 р., після чого її подеколи називають ГАТТ/СОТ. В основу її діяльності покладені принципи вільної торгівлі та національного режиму [3].

Спочатку в межах ГАТТ було проведено серії торговельних переговорів (раундів). На перших раундах передусім обговорювались питання зниження тарифів, але наступні раунди стосувались й інших сфер, а саме нетарифних мр та антидемпінгу. У результаті останнього, так званого Уругвайського раунду (1986–1994), була створена СОТ, яка значно розширила межі діяльності ГАТТ, долучивши до неї також торгівлю послугами і торговельні аспекти захисту авторських прав. Таким чином, механізм ГАТТ був покращений й адаптований до сучасного етапу розвитку торгівлі. Крім того, система ГАТТ, фактично будучи міжнародною організацією, формально такою не була. Натомість СОТ є повноправною міжнародною організацією, яка навіть отримала статус спеціалізованого органу системи ООН [4].

Крім того, у преамбулі Марракеської угоди про заснування СОТ наголошено, що одним із завдань СОТ є підвищення рівня життя, забезпечення повної зайнятості та значного й постійного зростання реального доходу та ефективного попиту, розширення виробництва товарів і послуг та торгівлі ними з одночасним забезпеченням оптимального використання світових ресурсів.

СОТ, на відміну від ГАТТ, зобов'язується забезпечити країнам, що розвиваються, передусім найменш розвинутим, таку частку у зростанні міжнародної торгівлі, яка відповідає потребам

їхнього економічного розвитку. Засобами досягнення поставленої мети є: значне зниження тарифів та усунення інших бар'єрів у торгівлі, скасування дискримінаційного режиму в міжнародних торговельних відносинах [4].

Діяльність СОТ направлена на регулювання торговельно-політичних відношень учасників організації у сфері міжнародної торгівлі на основі угод Уругвайського раунду, багатосторонніх торговельних переговорів (1986–1994 рр.)

Метою своєї діяльності СОТ проголосила сприяння зниженню торговельних перешкод на шляху обміну товарами та послугами між країнами. Політика, яку постійно проводить ця організація, спрямована на постійне зменшення імпорتنих тарифів і методичне усунення нетарифних методів регулювання міжнародних економічних відносин. У той же час СОТ дозволяє вживати захисних заходів у ситуаціях, коли іноземна конкуренція завдає значних збитків певним виробництвам чи галузям вітчизняної економіки.

Згідно зі статтею VIII Марракеської угоди про утворення Світової організації торгівлі, СОТ є міжнародною міжурядовою організацією, створеною відповідно до міжнародного права. СОТ може діяти незалежно від волі кожної країни – члена цієї організації. Проте така діяльність СОТ здійснюється винятково через створені нею органи (Міністерську конференцію, Генеральну раду і Секретаріат). Діяльність СОТ може здійснюватися винятково в рамках її компетенції, визначеної Марракеською угодою і прийнятими на її основі іншими документами [5; 6].

Згідно з Марракеською угодою, СОТ забезпечує загальну інституційну основу для здійснення торговельних відносин між її членами, тобто утворює міжнародний форум з робочими органами. В його рамках можуть здійснюватися міжнародні переговори як між усіма членами СОТ, так і між окремими учасниками. Сфера регулювання СОТ може бути розширена за рахунок майбутніх угод, які будуть включені в загальну систему СОТ.

Сфера діяльності та функції СОТ визначаються статтями II та III Марракеської угоди.

Сферою функціонування СОТ є забезпечення інституціональної та правової основи для здійснення торговельних відносин між її членами з питань, які регулюються угодою ГАТТ та угодами, включеними у Додатки до цієї Угоди (багатосторонніми торговельними угодами). Можна виділити такі чотири основні функції СОТ [7]:

1. *Адміністрація.* СОТ здійснює контроль за виконанням угод і домовленостей пакета документів Уругвайського раунду, сприяє реалізації, застосуванню, функціонуванню та досягненню цілей цієї Угоди та багатосторонніх торговельних угод, а також забезпечує умови для реалізації, застосування та функціонування багатосторонніх торговельних угод.

2. *Форум переговорів.* СОТ є форумом, місцем зустрічі для переговорів між його членами стосовно їх багатосторонніх торговельних відносин з питань, які регулюються угодами. За рішенням Конференції міністрів СОТ також може бути форумом для подальших переговорів між її членами стосовно їх багатосторонніх торговельних відносин, а також основою для реалізації результатів таких переговорів.

3. *Орган урегулювання торговельних суперечок та огляду національної торговельної політики країн-членів.* СОТ здійснює функцію врегулювання торговельних суперечок, а також керівництво виконання домовленості щодо правил і процедур врегулювання суперечок та реалізації механізму з перегляду торговельної політики.

4. *Орган співпраці та розвитку.* Реалізуючи глобальну економічну політику, СОТ співпрацює з Міжнародним валютним фондом та з Міжнародним банком з реконструкції та розвитку та його філіями. СОТ також надає технічну допомогу країнам, що розвиваються [5, с. 144–145].

Сфера діяльності СОТ визначається угодами та правовими документами, які включені у Додатки до Угоди про СОТ, а саме [7]:

Додаток 1А. Багатосторонні угоди з торгівлі товарами: Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року, Угода про сільське господарство, Угода про застосування санітарних та фітосанітарних заходів, Угода про текстиль та одяг, Угода про технічні бар'єри у торгівлі, Угода про пов'язані з торгівлею інвестиційні заходи, Угода про застосування Статті VI Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року, Угода про застосування Статті VII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року, Угода про передвідвантажувальну інспекцію, Угода про правила визначення походження, Угода про процедури ліцензування імпорту, Угода про субсидії та компенсаційні заходи, Угода про захисні заходи;

Додаток 1В. Генеральна угода з торгівлі послугами;

Додаток 1С. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності;

Додаток 2. Домовленість про правила і процедури врегулювання суперечок;

Додаток 3. Механізм огляду торговельної політики;

Додаток 4. Багатосторонні торговельні угоди з обмеженою кількістю учасників: Угода про торгівлю цивільною авіатехнікою, Угода про державні закупівлі, Міжнародна угода про торгівлю молочними продуктами, Міжнародна угода про торгівлю яловичиною.

Необхідно відзначити, що угоди та пов'язані з ними правові документів, включені у Додатки 1, 2 і 3, є обов'язковими для всіх членів СОТ; Угоди Додатку 4 є обов'язковими тільки для таких членів СОТ, які їх прийняли [7].

Структура СОТ регламентується ст. V Марракеської угоди. Конференція міністрів та Генеральна рада є основними органами СОТ. Конференція міністрів складається з представників усіх країн – членів СОТ і скликається не менше одного разу на кожні два роки.

Четверта Конференція міністрів відбулася 9–13 листопада 2001 року у м. Досі (Катар), на якій було ухвалено рішення розпочати переговори з нових напрямків діяльності організації. У межах відповідних комітетів відбуваються переговори з інших галузей (інвестиції, конкуренція, екологія, спрощення торгівлі та ін.) У лютому 2002 року розпочав роботу Комітет з торговельних переговорів, що включає ряд спеціалізованих органів і є координатором переговорного процесу нового раунду багатосторонніх торговельних переговорів (далі – БТП). На п'ятій міністерській конференції (вересень 2003 року, м. Канкун, Мексика) було підбито проміжні підсумки БТП.

Між сесіями Конференції міністрів адміністративні функції виконує Генеральна рада, що складається з представників усіх країн – членів СОТ (зазвичай представників дипломатичних місій у Женеві). Засідання Генеральної ради скликаються у міру необхідності для перевірки виконання обов'язків Органу розв'язання суперечок, функцій Органу з перегляду торговельної політики.

Конференція міністрів або Генеральна рада призначає Генерального директора СОТ.

У структурі СОТ можна виділити три рівнозначні групи органів. Перша група – це три основні ради, підзвітні Генеральній раді: Рада з торгівлі товарами, Рада з торгівлі послугами та Рада з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності. Кожна з них здійснює нагляд за функціонуванням відповідної угоди. Рада з торгівлі товарами здійснює нагляд за функціонуванням багатосторонніх торговельних угод, які включені у Додаток 1А. Рада з торгівлі послугами здійснює нагляд за функціонуванням Генеральної угоди з торгівлі послугами. Рада з торговельних аспектів прав інтелектуальної власності здійснює нагляд за функціонуванням Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. Усі вони виконують функції, покладені на них відповідними угодами та Генеральною радою. Членство в цих радах відкрито для представників усіх країн – членів СОТ.

Друга група — це комітети, які теж підзвітні Генеральній раді. До них належать: Комітет з торгівлі та розвитку, Комітет з обмежень, пов'язаних з платіжним балансом, а також Комітет з питань бюджету, фінансування та управління. У 1996 році до них був доданий Комітет регіональних торговельних угод.

Третю групу складають органи, передбачені багатосторонніми торговельними угодами, з обмеженою кількістю учасників, тобто не обов'язкові для всіх країн-членів. Вони виконують функції, покладені на них цими угодами, й опосередковано підпорядковані Генеральній раді. Ці органи функціонують у межах інституціональної структури СОТ і повинні регулярно інформувати Генеральну раду про свою діяльність [2].

Ухвалення рішень у СОТ відбувається за правилом консенсусу. Виняток становлять тлумачення положень угод щодо товарів, послуг, торговельних аспектів прав інтелектуальної власності, звільнення від зобов'язань, що приймаються 3/4 голосів. Усі країни – члени СОТ беруть зобов'язання щодо виконання багатосторонніх торговельних угод (БТУ), які на сьогодні регулюють приблизно 97 % усієї світової торгівлі товарами і послугами. Пакет угод Уругвайського раунду містить понад 50 БТУ та інших правових документів, основними з яких є Угода про створення СОТ і додані до неї БТУ [2].

Світова організація торгівлі як міжнародний економічний регулятор.

За останні роки значно розширилася сфера діяльності СОТ, яка на сьогодні далеко виходить за рамки власне торговельних стосунків. СОТ є потужною і впливовою міжнародною структурою, здатною виконувати функції міжнародного економічного регулювання. Членство у СОТ стало на сьогодні практично обов'язковою умовою для будь-якої країни, що прагне інтегруватися у світове господарство.

Процеси створення, становлення і розширення СОТ не були простими та однозначними. Хоча за останні 30 років масив загальних правил СОТ надзвичайно зріс, СОТ усе ще базується на

принципі двосторонніх переговорів між членами з метою взаємного відкриття їх ринків. Члени СОТ, формулюючи вимоги до країн-претендентів стосовно доступу до їх ринків, відстоюють інтереси власних підприємств, захищаючи таким чином власне виробництво та робочі місця.

Цілі СОТ визначено в преамбулі Марракеської Угоди про утворення СОТ. Основними з них є [7]:

- підвищення життєвого рівня;
- забезпечення повної зайнятості;
- постійне зростання доходів й ефективного попиту;
- розширення виробництва товарів і послуг та торгівлі ними;
- оптимальне використання світових ресурсів у відповідності з цілями сталого розвитку;
- захист і збереження навколишнього середовища;
- забезпечення для країн, що розвиваються, і найменш розвинених країн такої участі в міжнародній торгівлі, яка б відповідала потребам їх економічного розвитку.

Преференції та проблеми після вступу до Світової організації торгівлі для України.

Шлях України до Світової організації торгівлі тривав понад 14 років, і більшість українських економістів пов'язували великі надії з цією подією. За підрахунками економіка країни мала отримати від 1,5 до 4 мільярдів доларів на рік. 16 травня 2008 року Україна стала повноправним членом СОТ.

Але, як відомо, у вересні 2008 року розпочалася криза світової економіки, й економічний стан України також погіршився. Вступ до СОТ економічного покращення не приніс, хоч зникнення торгових меж сприяло розвитку торговельних зв'язків [1].

Тому після такого бажаного й очікуваного вступу до СОТ Україна вирішила переглянути свої умови вступу. Крім того, важливою проблемою було визначитись із питанням, для кого вигідним та доцільним могло б стати українське членство у СОТ. І, зокрема, чи вигідне воно українському споживачеві? Зважаючи на це, Україна відіслала свою заявку про перегляд тарифних зобов'язань, тому що уряд вважав, що підняття тарифів на 371 вид продукції сприятиме поліпшенню виробництва вітчизняних товарів [1].

Зокрема, Україна була зацікавлена у перегляді митно-тарифних ставок на м'ясо та субпродукти з яловичини, свинини та птиці, овочів, фруктів, ковбас, побутової техніки, сільськогосподарських машин, автомобілів, квітів тощо. Але держави – члени СОТ закликали Україну відкликати цю вимогу, а США взагалі погрожували застосуванням санкцій.

Зі своєї сторони Україна наголошувала, що вступ до СОТ було здійснено для України на вигідних умовах, але вона також вважає, що має законне право діяти в інтересах свого вітчизняного виробника та споживача і саме тому прагне переглянути ряд тарифів.

Слід відзначити, що такі ініціативи України в цілому відповідають чинним нормам СОТ, які передбачають проведення переговорів і консультацій із зацікавленими країнами, що, водночас, не означає автоматичного підвищення діючих ставок ввізного мита.

Окремі експерти наголошували, що в Україні зараз наявна колізія, суть якої полягає у тому, що Україна ще не встигла внести необхідні зміни у своє законодавство (йшлося, передусім, про Закон України «Про Митний тариф» від 5 травня 2001 року та чинний на той час Закон України «Про Єдиний митний тариф» від 5 лютого 1992 року), але вже ратифікувала Міжнародний договір, в якому Україна взяла на себе зобов'язання щодо встановлення узгоджених раніше із СОТ митних тарифів і який має вищу юридичну силу, ніж Українське законодавство щодо регулювання митних тарифів [1].

З моменту вступу до СОТ Україна отримала такі переваги:

- одержання режиму найбільшого сприяння в торговельному просторі всіх країн – членів СОТ, тобто одночасне покращення умов торгівлі з більш ніж 150 країнами світу, на частку яких припадає понад 95 % світової торгівлі;
- зменшення тарифних і нетарифних обмежень доступу українських товарів на товарні ринки країн – членів СОТ;
- отримання можливості захисту інтересів українських виробників згідно з процедурою розгляду торговельних спорів Світової організації торгівлі;
- набуття офіційного статусу переговорного процесу зі створення зони вільної торгівлі з ЄС;
- скасування квот СОТ на експорт української продукції металургії до ЄС;
- доступ до дешевших комплектувальних, устаткування та сировини;
- забезпечення недискримінаційного транзиту товарів та послуг.

Поряд з низкою переваг і здобутків існують певні ризики та негативні наслідки від приєднання України до СОТ, а саме – загострення конкуренції на внутрішньому ринку та необхідність упровадження нових норм безпеки та якості продукції, зобов'язання знизити або взагалі скасувати мита на імпорتنі товари тощо. Своєю чергою, це негативно вплинуло на становище національних товаровиробників у низці ключових сфер економіки, зокрема, постраждали автомобілебудівна, аграрна та легка промисловість.

Таким чином, повертаючись до питання, чи вигідно Україні бути членом СОТ і чи має переваги від вступу до СОТ рядовий споживач, варто наголошувати на перегляді тарифів, з огляду на економічний стан як України, так і світової економіки, тому що наявні економічні процеси диктують необхідність змінювати наше життя.

Список використаних джерел:

1. Баяр Алі. Наслідки вступу до СОТ для української економіки: оцінка цінової конкурентоспроможності / Алі Баяр, Ірина Кобута, Євген Шкарбан, Віталій Жигадло, Олександр Шевцов. – Київ : 2007. – 39 с.
2. Циганкова Т. М. Глобальна торгова система: розвиток інститутів, правил, інструментів СОТ : Монографія / Т. М. Циганкова, А. О. Олефір, О. В. Фурсова [та ін.] // Мін-во освіти і науки України, Київський нац. економічний ун-т ім. В. Гетьмана. – 2-ге вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2006. – 660 с.
3. Жуано Д. Світова організація торгівлі : монографія / Даніель Жуано; ред. Валерій П'ятницький. – К. : Вид-во «К.І.С.», 2006. – 115 с.
4. Кочергіна О. Антидемпінг у контексті принципів міжнародного економічного права і ГАТТ/СОТ / О. Кочергіна // Право України. – 2002. – № 11. – С. 144–145.
5. Зеркалов Д. Международное торговое право : Справочник / Д. Зеркалов. – К. : Дакор : КНТ, 2006. – 627 с.
6. Кириченко О. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності : Навч. посібник / Олександр Кириченко. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2002. – 382 с.
7. Ус І. В. Перспективи розширення сфер діяльності СОТ / І. В. Ус // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 8. – С. 64–70.

** Данильченко Тетяна Станіславівна – здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України.*